

geven, om welke redenen en op welke gronden hij alzoo te werk gaat, kan twijfel bij hem oprijzen aangaande het rechtmatige zijner handeling. Want ten eerste is het onderscheid en de afstand tusschen physische werkelijkheid en psychische gewaarwording zoo groot, dat er van overeenstemming en samenwerking geen sprake schijnt te kunnen zijn. En ten andere is het aannemen van de realiteit eener buitenwereld en het vertrouwen op de waarheid der zinlijke waarneming eene zoo spontane daad van geloof, dat het aan de scherpzinnigste reflectie niet gelukt, haar wetenschappelijk karakter aan te toonen. Wie hier niet van geloof wil uitgaan, maar afdoende bewijzen verlangt, verspert zich den weg tot wetenschap en heeft zijn voet op het helend pad van het scepticisme gezet.

Deze misstap geschiedt reeds dan, als men beweert, dat wij onmiddellijk niets kennen dan onze eigen gewaarwordingen en voorstellingen. Wie zoo spreekt, heeft zich al in de strikken van het idealisme laten vangen en kan er zich door geen redeneering meer uit bevrijden. Want datzelfde geldt dan van al de bewijsvoeringen, die hij later voor de realiteit der buitenwereld en voor de betrouwbaarheid der zinlijke waarneming zou willen aanvoeren. Geen wet van oorzaak en gevolg kan dengene, die het principe en uitgangspunt van het idealisme aanvaardt, uitbrengen uit den toovercirkel van zijne voorstellingen; uit de eene voorstelling kan hij slechts tot eene andere besluiten, maar nooit overbrugt eene redeneering de kloof tusschen het denken en het zijn. Ook het voluntarisme kan hier geen dienst doen. Want de tegenstand, dien onze wil ondervindt, is wederom op het standpunt van het idealisme, evenals die wil zelf, eene voorstelling; en wil en tegenstand zijn dan geen twee van mijn bewustzijn onafhankelijke